

KEELESTRATEEGIA lasteaedadele

Tõlgitud: [Språkstrategi för dagvården](#)

Lillemor Gammelgård

Svenska kulturfonden (Rootsi kultuurifond Soomes)

2008

EESSÕNA

Rootsi kultuurifond Rootsis toetab rootsikeelset haridust ja kultuuri, rootsi keelt ja teisi tegevusi Soomes. Kultuurifond asutati 1908. aastal eesmärgiga “edendada rootsikeelset haridust ja teisi avalikke kultuuriüritusi, mis viiakse läbi antud keeles”. Täna sel päeval hõlmab see ühtekokku enam kui 400 sihtasutust, millele on annetusi laekunud anonüümsetelt eraisikutelt, ühingutelt ja asutustelt.

Käesoleval ajal on umbkaudu 290,000 Soome kodaniku emakeeleks rootsi keel. Ühtekokku moodustavad nad umbes 5,6% elanikkonnast. Enamik rootsi keelt emakeelena kõnelevaid soomlasi elavad kakskeelsetes asulates, mistõttu on nad paljuski siiski soome keelega ümbritsetud.

Soomes on kaks ametlikku riigikeelt – soome ja rootsi. Vastavalt Soome Vabariigi põhiseadusele tuleb soome- ja rootsikeelse elanikkonna kultuurilisi ja sotsiaalseid vajadusi rahuldada võrdsetel alustel. Seega peavad avalikud teenused, avalik informatsioon, kooliharidus ja muud haridusteenused olema kättesaadavad mõlemas keeles.

Kvaliteetne lastehoid ja koolieelne haridus on vähemuskeele järjepidevuse säilitamise olulised eeltingimused. Rootsikeelne lastehoid ja koolieelsed lasteasutused on loomulik valik nii rootsi- kui ka paljudele kakskeelsetele peredele.

Koolides on juba kaua kasutatud erinevaid keeleõppevahendeid ja keelestimulatsiooni, küll aga ei ole uurimustes, koolitustel või täiendõppes piisavalt tähelepanu pööratud lastehoiuasutuste keelekasutusele, kuigi just antud vanuseastmes omandavad lapsed koolis vajamineva keelelise pädevuse. 2004. aastal algatas Rootsi kultuurifond Soomes lasteaedade keelestrateegia loomise projekti, mille eesmärk on anda erineva keeletaustaga lastele igapäevastes situatsioonides keelelist tuge ning stimuleerida mitmekesisest keelekasutusest rootsi keeles. Käesolev trükis pakub lasteasutustele mõningaid nippe ja vahendeid keelestrateegia loomisel.

Nii soome- kui rootsikeelsetel lasteasutustel Soomes on nüüdseks keelestrateegiaprogrammid. Oleme siiralt rõõmsad, et ka teised keelekogukonnad on näidanud huvi keelestrateegia loomise vastu ning loodetavasti on käesolevast trükisest abi selle elluviimisel.

Helsinkis, mai 2008

Rootsi kultuurifond Rootsis

Teemad A-Z

Personal kui keeleline eeskuju	Laste vestlused ja jutustused	Keelelise arengu keskkond	Kasvatajate koostöö
A. Igapäevane keel	F. Vestlused ja jutustused	M. Lasteaia keskkond keelearengus	U. Laste keelekasutuse arutamine
B. Laste kõnelemise aeg	G. Igapäevane rutiin	N. Ümbritsev keskkond	V. Keeleprobleemide arutamine
C. Täiskasvanute vestlus	H. Töö väikestes rühmades	O. Tekstide varieerimine	W. Märkmel vestluste alusena
D. Vestlus lastega	I. Väikesed ja suured kogunemised	P. Piltideta raamatud	X. Lapsed ja lapsevanemad dialoogis
E. Suuline jutustamine	J. Laste kuulamine	Q. Lapsed avastavad tekste	Y. Soovituslik kirjandus lastele ja lapsevanematele
	K. Lugude jutustamise ülesanded	R. Ilmekalt lugemine	Z. Lasteaia keelekasutus kodus
	L. Märkmel	S. Mängu aeg ja mängud	
		T. Teeme laste mõtted nähtavaks	

Toodud näited põhinevad osaliselt projektis osalenud lasteaedadel, osalt aga 25-aastasel töökogemusel antud valdkonnas.

Käesolev keelestrateegia on mõeldud kõikidele lasteaia- või lastesõimetöötajatele. Strateegia käsitleb teemasid, mis aitavad teil luua lasteaia keskkond, kus töötajad koostöös lapsevanematega loovad lastele keeleliseks arenguks parimad võimalikud tingimused. Strateegia on jagatud neljaks eri perspektiividest lähtuvaks osaks: lasteaia personali, lapse, keskkonna ja lapsevanema seisukohast. Strateegia edu eeldab kõikide osapooltega arvestamist ning lasteaia personali aktiivset osalemist. Praktikast tähendab see, et üheskoos tuleb läbi vaadata igapäevased rutiintegevused ja töömeetodid ning teadvustada keele rolli antud keskkonnas. Tõhustades keelelist teadlikkust ja andes teatud tööruutide muutmiseks keelele keskne roll, saab aktiivselt toetada ka iga lapse keelelist arengut.

Keelestrateegia koosneb järgnevast neljast osast: *Personal kui keeleline eeskuju*; *Laste vestlused ja jutustused*; *Keelelise arengu keskkond*; *Kasvatajate koostöö*. Esimese osa eesmärk on arendada personali keelelist teadlikkust. Ülejäänud kolmes osas keskendutakse meetoditele ja rutiinidele, ümbritsevale keskkonnale ning koostööle lapsevanematega. Iga osa juures antakse juba ka üksikasjalikum sissejuhatus.

Sisukord

Teemad A-Z.....	3
ESIMENE OSA.....	5
Personal kui keeleline eeskuju.....	5
Igapäevane keel	5
Kõnelege täislausetega	5
Kasutage mitmekesist ja rikkalikku keelt.....	6
Laste kõnelemise aeg.....	7
Täiskasvanute vestlus	7
Vestlus lastega	8
Suuline jutustamine	8
TEINE OSA.....	9
Laste vestlused ja jutustused	9
Vestlused ja jutustused	9
Igapäevane rutiin	10
Töö väikestes rühmades	10
Väikesed ja suured kogunemised	11
Laste kuulamine.....	11
Lugude jutustamise ülesanded.....	12
Märkmed.....	12
KOLMAS OSA	13
Keelelise arengu keskkond	13
Lasteaia keskkond keelearengus.....	13
Ümbritsev keskkond	14
Tekstide varieerimine	14
Piltideta raamatud	15
Lapsed avastavad tekste	15
Ilmekalt lugemine	15
Mängu aeg ja mängud	16
Teeme laste mõtted nähtavaks	17
NELJAS OSA.....	18
Kasvatajate koostöö.....	18
Laste keelekasutuse arutamine	18
Keeleprobleemide arutamine	18
Märkmed vestluste alusena.....	18
Lapsed ja lapsevanemad dialoogis	19
Soovituslik kirjandus lastele ja lapsevanematele.....	19
Lasteaia keelekasutus kodus.....	19
KEELEPORTFOOLIO.....	20
Ülesanne 1. Küsimustik.....	21
Ülesanne 2. Jutustamine	22
Ülesanne 3. Seostamine/ühendamine	22
Ülesanne 4. Nimetamine	23
Ülesanne 5. Kirjeldamine	23
Lõppsõna	24

ESIMENE OSA

Personal kui keeleline eeskuju

Lapsed õpivad neid keeli, mida nad vajavad, kuna neil on loomumane soov suhelda täiskasvanute ja lastega, kes neile meeldivad. Keele õppimiseks tuleb lastele anda võimalus nii selle keele kõnelejaid kuulata kui ka ise selles keeles kõneleda. Siinkohal ongi lasteaiatöötajal kandev roll, kuna lastega iga päev koos töötades olete neile oluline keeleline eeskuju. Ülesanne on veelgi olulisem, kui lapse kodune keel erineb lasteaias kasutatavast keelest, kuigi siinkohal ei tohi unustada, et ka ükskeelsed lapsed vajavad mitmekesise ja dünaamilise keelekasutuse arendamiseks vastavaid stiimuleid.

Igapäevane keel

Paljudele lasteaiatöötajatele tundub, et nad kasutavad lastega kõneledes iga päev samasuguseid lausungeid. Korduste vältimiseks annavad nad lastele lühikesi korraldusi ja juhiseid ning sageli kõnelevad vaeglausetega. See pole aga kuigi kohane, kuivõrd kordamine on tõhus keeleline rutiin laste puhul, kelle keeleline areng on alles algfaasis – sellisel juhul tuleb sõnu ja fraase korrutada seni kaua, kui need lapse keele osaks saavad.

Kõnelege täislausetega

Rutiinsetes situatsioonides püüdke vältida liiga lakoonilist väljendust. Üsna tavapärane on kasutada ühe- või kahesõnalisi fraase, kui paneme lapsi riidesse, sööme, koristame või läheme tualetti, näiteks:

- Välisuksel annab lapsevanem lapsele märku:
“Jack, müts!”

Seevastu täislause oleks “Jack, ära unusta mütsi pähe panna!”

- Hommikul röstsaiade pakitudes küsib personal: “Moosi? Võid?”
...selmet näiteks küsida: “Kas sa tahaksid saiaid moosi või võid?”

Kasutage mitmekesist ja rikkalikku keelt

Lastega kõneledes peaksime kasutama mitmekesist ja rikkalikku keelt ning kindlasti vältima keelelist lihtsustamist, et lapsed meid valesti ei mõistaks. Enamik vestlusi lasteaias on situatsioonilised, mistõttu laps mõistab lausungi sõnumit ka siis, kui ta igast eraldi sõnast aru ei saa. Lihtsustuste asemel kasutage žeste ning näidake esemetele, millest kõnelete – see avardab lapse sõnavara.

Sageli taandavad täiskasvanud sisult oma keelekasutust ning räägivad lastega vaid lakooniliste fraasidega. Paljud lasteaiatöötajad kõnelevad lastega pikemalt üldse ainult kogunemistel.

Õnneks ei juhtu just sageli, et lastega kõnelemisest loobutakse sootuks ning neid kutsutakse näiteks vilistamisega (nii juhtus korra projekti käigus). Vilistamine võib küll spordisaali sobida, kuid lasteaeda kindlasti mitte, siin peame alati lastega kõnelema.

- *Lapsed hakkavad õue minema ning panevad jopesid selga. Peter küsib, kas ta peaks vihmamantli selga panema, millele kasvataja vastab: “Jah, vihmamantlid selga!”*
...kui ta võinuks öelda: “Tõepoolest, vihmamantel tuleks vist selga panna, sest kavatseme turuhooneni jalutada ja võib-olla hakkab hiljem vihma sadama.”

Kui tahate olla hea keeleline eeskuju, peaksite ka hoolikalt sõnavara valima. Lasteaedades kasutatakse mitmeid sõnu ja fraase, mis ei sobi situatsioonidesse, kus täiskasvanu peaks keelekasutuse osas eeskujuks olema. See puudutab muuhulgas slängi kasutamist.

Lasteaedades kasutatakse mitmeid spetsiifilisi sõnu ja väljendeid, mida mujal kohtame harva. Mõned neist on teadlikult vastavasse keskkonda loodud, mõne neist on aga lapsed ise kasutusele võtnud.

- *Kasvataja räägib “lehekülje rebimisest”, mis tähendas, et laps peaks kalendrist vaatama, mis päev on ning eelneva lehekülje vastavalt lahti rebima.*
- *Võidakse küsida: “Kes täna uinakuid teeb?”, millega küsiti, kes töötajatest jälgib sel päeval lapsi lõunauinaku ajal.*
- *Lauas ütlevad paljud täiskasvanud, et laps peab ütlema “Aitäh, kõht täis”, kui ta on söömise lõpetanud, mis tähendab, et laps võib lauast lahkuda. Paljud lapsed ei ütle lauast lahkudes aga sõnagi.*

Mänguline viis teatud sõnadest ja väljenditest loobumiseks on võtta kasutusele mäng “Nädala sõna” ehk ühe nädala jooksul püütakse vältida teatud sõna. Näiteks nädala alguses otsustatakse kasutada švammil asemel sõna *käsn*.

Laste kõnelemise aeg

Keele õppimisel tuleb lapsel lasta seda kasutada. Kui lapsed ennast väljendavad, aktiveeruvad nii nende mõtted kui ka arvamused. Uurimused on näidanud, et 70% kõnelemisele kuluvast ajast täidavad lasteaiatöötajad ning 30% lapsed. Teisisõnu, 21 lapsega rühmas ei jää igale lapsele kõnelemiseks just kuigi palju aega. Kuidas saame igapäevases tegevuses laste kõnelemise aega pikendada?

Kindel rutiin lasteaedades on kogunemine, mil kõik lapsed iga päev kokku tulevad. Suurte rühmade, näiteks 21 lapse puhul aga ei saa iga laps paraku sõna. Peamiselt kõnelevad täiskasvanud ning laste juttu katkestatakse ja ohjeldatakse sõnadega “Meil pole praegu kõnelemiseks aega”. Mõnikord aga ei lasta lapsel oma lugu lõpuni jutustada ning teda katkestatakse sõnadega “Pärast jutustad edasi, meil pole praegu enam aega.” Paraku on lastel harva võimalust oma lugu hiljem lõpetada.

Mõnel lapsel on eneseväljendamisel raskusi ning nende kõne on katkendlik. Selle tulemusena võivad aga teiste laste energiavarud kuulamisel kiiresti ammenduda ning rühm muutub rahutuks. Säärasel olukorras kipume ise aeglast jutustajat katkestama ning täitma lünki informatsiooniga, mida arvame, et laps tahab edastada. Vastavat tegevust tuleks aga vältida ning pigem rahulikult kuulata ning loo vastu huvi üles näidata.

Teadupärast ei taha täiskasvanud, et lapsed nende juttu katkestaksid, samas laste kõne katkestavad nad kõhklemata.

- *Päev enne jõulupidu püüab Jack tulutult midagi täiskasvanule öelda, too aga on teise täiskasvanuga elavas jutuhoos. Üks täiskasvanutest mainib Jackile, et ta peab rahulikult oma korda ootama, sest täiskasvanutel on jutt pooleli. Jack vastab sellele teravalt: “Tahtsin ainult öelda, et homsel peol saad minult ilusa lille.” See vaigistab täiskasvanud.*

Täiskasvanute vestlus

Lastele on kasulik ka aeg-ajalt kuulata täiskasvanuid omavahel kõnelemas. Kuivõrd oleme neile keeleliselt eeskujuks, peavad nad kuulma, kuidas me selgitame, arutleme, kavandame ja unistame nagu nemadki.

Projektis osalenud lasteaias joovad kasvatajad pärast laste hommikusööki kohvi. Sel ajal arutletakse lühidalt, ent asjalikult päeva tegemiste ja aktuaalsete sündmuste üle. Vestlusteemad ei ole isiklikud ning seega võivad lapsed neid pealt kuulata. Lastele meeldibki istuda täiskasvanute lähedal ning nende juttu jälgida. Kui täiskasvanutel peakski kohvipaus vahele jääma, tuletavad lapsed seda neile meelde.

Oluline on vältida laste pea kohal kõnelemist, seega ei soovitata täiskasvanute vahel vestlusi, mis liiguvad ühest ruumi nurgast teise.

Vestlus lastega

Päeva sees antakse lastele tavaliselt aega mängida mistahes mängu nad soovivad. Antud ajal aga eelistavad täiskasvanud pigem omavahel rääkida kui lastega mängida ning nende lähedal viibida. Paljud lapsed ei oska aga veel kõiki sõnu ja väljendeid, mis teatud mängude või mänguasjadega kaasas käivad ning neid saame neile õpetada just siis, kui mängu ajal laste lähedal viibime. Meile on alati korrutatud, et mäng on lapse töö, ning kahtlemata on see oluline, kuid see ei välista täiskasvanu kohalolekut. Vastupidi, saame mängu arengule kaasa aidata – õigesti mängimiseks ei pea lapsed ilmtingimata omapead olema.

- *Kaheteistkümne lapsega väikeses rühmas märkas personal, et mäng oli efektiivsem, kui täiskasvanud nendega koos põrandal istusid. Lapsed olid kasvatajaga pidevas kontaktis – näitasid talle, mida nad teevad, küsisid esemete nimetusi ning kasvataja omakorda rääkis palju lastega. Antud kasvatajatel oli laste ärkveloleku ajal erakordselt tihe kommunikatsioon just lastega, mitte aga omavahel.*

Suuline jutustamine

Lastel peab olema võimalus kuulata, kuidas täiskasvanud ennast vestluses väljendavad, mitte ainult käskudes, keeldudes ja juhiste andmisel. Lastele meeldib väga, kui täiskasvanud endast ja oma kogemustest räägivad – näiteks oma kassist, koerast või lapsepõlvest. Antud jutustused loovad silla eri põlvkondade vahele. Nende kaudu omandavad lapsed mudeleid oma kõne tarvis ning seega on vastavad jutustused eeltingimuseks ka lapse keele arengule.

Tänapäeval on üsna tavapärane, et täiskasvanud ei taha või ei julge lastele lugusid jutustada. Tõenäoliselt loome neile lihtsalt raamatuid ette. Kuid samas võime ka oma lugude jutustamise oskust harjutada – teemasid leiab näiteks raamatus ilmunud lugudest, mida ühel või teisel moel ümber jutustada, samuti võime ise uusi lugusid välja mõelda, mis jutustamise käigus lahti kooruvad.

- *Ühes projektis osalenud lasteaias istuvad uinaku ajal kasvatajad kordamööda laste juures. Ühele neist meeldib lastele laulda, teine aga mõtleb ise lugusid välja, mis mõnikord põhinevad kuulsatel tegelastel. Lapsed paluvad tal jutustada lugusid konkreetsetel teemadel või teatud tegelaste kohta.*
- *Teises lasteaias määratakse kasvatajaid jutuvestjaks, kui nad on graafikus õhtupoolses vahetuses. Paljudele lastele teeb muret see, kui neile õhtul viimaste seas järele tullakse – kõik sõbrad on juba läinud ning viimasel pooltunnil pole midagi enam teha. Siis kutsubki kasvataja lapsed kokku ning jutustab neile lugusid – nii on päeva viimased hetked positiivsed ning keeleliselt harivad.*

TEINE OSA

Laste vestlused ja jutustused

Lapsed õpivad ja arendavad keelt, kui neile antakse piisavalt võimalusi rääkida ja ennast väljendada.

Lapse kõneaja pikendamiseks ning enese väljendamiseks võimaluste andmiseks peavad kõik töötajad teadvustama nende vajadust iga päev nii kõneleda kui ka kuulata. Pealegi veedab laps ju iga päev lasteaias kaheksa tundi või enam ning enamjaolt suures ja lärmakas rühmas paarikümne teise lapsega. Paraku on üldiselt vähe aega, ruumi ja võimalusi individuaalseks lähenemiseks ning situatsioonideks, kus laps ja täiskasvanu saavad kahekesi koos olla. Kui tunned, et tööl ei ole piisavalt aega ning graafik on liiga tihedalt täis, et lapsi kuulata või nendega kõneleda, tuleks ehk prioriteedid üle vaadata ning päevakavu ja rutiine muuta.

Vestlused ja jutustused

Enamikes lasteaedades on päevakava üsna sarnane – hommikuti on hulgaliselt tegevusi ning pärastlõunad pisut hõredamalt sisustatud. Paljud rutiinid tunduvad aga kohustuslikud, isegi kui need seda ei ole. Näiteks korraldatakse kõikides lasteaedades kogunemisi, kuigi sellest kui igapäevasest rutiinist võiks vaevata loobuda. Teine sarnane näide on kohustuslik lõunauinak.

Lisaks tasuks kaaluda, kas kõik lapsed peavad päeval samal ajal õues olema või päevas isegi kaks kuni kolm korda väljas käima.

Üsna kaua aega kulub laste riietamisele. Seega tasuks mõelda sellele, et rutiine ja tavapäraseid päevakavu võib ja tohib muuta. Püüdke leida päevakavas ruumi, et lastel oleks rohkem aega kõneleda.

Ühe päeva nädalas võib kavandada vestluspäevaks. Lapsed võib jagada gruppidesse (iga rühma juures üks täiskasvanu) ning lasta neil vabalt vestluse üle valitseda. Täiskasvanud peavad kuulama ning vajadusel vestluse kohta märkmeid tegema. Vestlusaja võib paigutada ka igasse päeva, näiteks enne lõunasööki või pärast hommikusööki, pärast uinakut jne. Kes pole antud töömeetodiga harjunud võivad paluda konkreetseid vestlustemasid, kuid üldiselt ei ole seda vaja – lapsed leiavad alati teema, millel nad tahaksid vestelda.

- *Väikese rühma vestlusajal võttis üsna ebakindel täiskasvanu nelja kolmeaastase lapsega istet. Millest nad küll peaksid pool tundi rääkima? Mingit kava polnud vaja – teema oli ilmselge. Peaaegu 40 minutit rääkisid lapsed abiratastest. Nimelt selgus, et neil kõigil olid kas vanemad õed-vennad või naabrid, kelle ratastelt võeti hiljuti abirattad ära. Oli see vast huvitav ja põnev vestlus!*

- *Ka õues viibimist võib kasutada vestlusajana. Tore on minna väikese rühmaga õue ilma konkreetse eesmärgi või ajalise piiranguta – lastel on aega uurida erinevaid asju ning kuulata, mida teised selle kohta ütlevad.*

Sageli jääb vestluseks iga lapse jaoks eraldi aega napiks. Antud projekti raames võimaldasid portfoolio ülesanded iga lapsega eraldi tegeleda. Neid vestlusi nautisid väga nii lapsed kui ka täiskasvanud. Lapsed pälvisid täiskasvanu jäägitu tähelepanu ning neil oli piisavalt aega kõneleda, täiskasvanutel seevastu oli võimalus iga last paremini tundma õppida.

Igapäevane rutiin

Igapäevane rutiin pakub rohkelt võimalusi lugudeks ja vestlusteks, kui te päevakava just väga tihe ei ole. Teil peaks olema piisavalt aega lapse kuulamiseks näiteks kätepesu, riietumise, uinakuks valmistumise ja teiste tegevuste käigus. Ka toidukordade ajal saab lastega kõneleda eeldusel, et teie kodukorras on see lubatud ning te ei järgi ‘söögi ajal ei räägita’ reeglit. Too vana reegel kehtib veel paljudes lasteaedades ning paraku leidub ka kohti, kus ükski täiskasvanu ei istu lastega hommikusöögilauas. Sageli juhtubki, et laps istub vaikselt ja üks. Seega peaksite oma hommikurutiinid kriitilise pilguga üle vaatama ning leidma võimaluse, et hommikusöögi juures oleks ka üks lasteaiatöötajatest.

Tavaliselt ei kasutata õues viibimist keelearenduslikel eesmärkidel – lapsed mängivad enamjaolt isekeskis ning kasvatajad vaid jälgivad neid. Kuivõrd aga lapsed veedavad õues üsna kaua aega – kaks kuni kolm korda päevas vähemalt tund aega korraga –, sobib see hästi ka lastega vestlemiseks.

Töö väikestes rühmades

Päevakavasid koostades tasuks mõelda ka võimalusele töötada lastega väikestes gruppides või isegi individuaalselt. Mitte kõik lapsed ei pea tegema samu asju samal päeval ega ilmtingimata isegi samal nädalal. Kuid nad vajavad võimalust kõneleda väikeses rühmas kas täiskasvanutega või teiste lastega. Väikeses rühmas saavad nad lobiseda, lugeda või jutustada lugusid, neid ümber jutustada, kindlatel teemadel kõneleda, laulda, käsitööd teha, küpsetada jne.

- *Mitmes projektis osalenud lasteaias jagatakse lapsed regulaarselt väikesteks nimelisteks rühmadeks, näiteks Rebased, Jänesed ja Karud. Kui Rebased küpsetavad, lähevad Karud oma küpsetise jaoks valmistusaineid ostma ning Jänesel on võimlemistund. Säärane töö väikestes rühmades toimub hommikuti, kui kogu personal on kohal. Igal rühmal on vastavaks tegevuseks ette nähtud üks kuni kaks tundi.*

Väikesed ja suured kogunemised

Traditsiooniliselt korraldatakse lasteaias korra päevas kogunemine, mil kõik lapsed kokku tuuakse. Säärastel kogunemistel saavad või võtavad kõnelemiseks aega vaid üksikud lapsed. Sageli just need lapsed, kes on teistest keeleliselt arengult ees. Seega eelistatakse antud suurtel kogunemistel heade keeleliste oskustega lapsi ning tahaplaanile jäävad nõrgemate oskustega lapsed. Personali energia kulub antud situatsioonis enamjaolt korrapidamisele, kuivõrd laste kokkutulek võib olla üsna lärmakas. Kui aga otsustate vastavaid kogunemisi teha väiksemate rühmadega, saavad ka teised võimaluse sõna võtta, sealhulgas tagasihoidlikud lapsed. Samas on ka täiskasvanutel rohkem aega lapsi kuulata. Kui jällegi rühmade koosseisu regulaarselt varieerida, saavad lapsed suhelda paljude laste ning täiskasvanutega. Rühmi võib moodustada erinevate kriteeriumite alusel, näiteks vanuse, teema, soo või hobide pinnal. Suuremaid kogunemisi võiks hoida eralisteks juhtudeks ning loomulikult pidustusteks ja tähtpäevadeks.

Lapsed eelistavad mängukaaslastena neid, kes kõnelevad nendega sama keelt, kuivõrd see lihtsustab nendevahelist kommunikatsiooni. Seega, lapsed, kes end domineerivas keeles kindlalt ei tunne, ei mängi tõenäoliselt ka keelelise eeskuju rollis olevate lastega. Antud laste keeleõppe huvides tuleb neile anda võimalikult palju võimalusi suhelda teistega väikestes rühmades, samuti luua situatsioone, kus nad saaksid suhelda (s.t. kuulata ja vestelda) lasteaias töötavate täiskasvanutega. Mida sagedasemad ja mitmekesisemad on vestlused, seda enam saab keeleliselt nõrk laps uusi keelelisi kogemusi ning seeläbi arendab ka oma kõne.

Laste kuulamine

Personali üks peamisi ülesandeid on lastega iga päev rääkida, kuid üsna sageli jäävad vaiksemad lapsed unarusse. Antud olukorra vältimiseks tasub iga päev märkmeid teha, milliste lastega olete vestelnud. See on parim viis tuvastada, kui mõni laps peaks tähelepanuta jääma. Samuti ei tohi unustada kõneleda pikemalt ka nende lastega, kes vähe räägivad.

Igal lapsel peab olema võimalus kõneleda oma tunnetest ja mõtetest täiskasvanule, kes tunneb huvi ning leiab aega tema kuulamiseks teiste laste häirivast kärast eemal. Paranevad isegi nende laste oskused, kes ei ole harjunud vestlema, kui näitad nende vastu huvi ja austust, kuulad aktiivselt ega katkesta nende juttu.

- *Ühes lasteaias peab personal laste nimede ja kuupäevadega nimekirja ning iga päeva lõpus märgivad kasvatajad linnukese nende laste nimede juurde, kellega nad sel päeval vestlesid. Nii on kerge jälgida, millised lapsed vajavad veel aega ja tähelepanu.*

Lugude jutustamise ülesanded

Laste jutustamisoskuse arendamine ei ole oluline ainult lapse keelelise arengu seisukohalt, vaid tervikliku arengu huvides. Ühe või mitme keele valdamine annab lapsele võimaluse väljendada oma tundeid ja unistusi ning edukalt suhelda ja mängida. Lapsi, kes ei ole harjunud vestlema, tuleks kannustada suhtlema erinevate ülesannete abil. Paluge neil näiteks kõneleda oma kogemustest, joonistustest, lego-konstruktsioonidest, fotodest, ajaleheväljalõigetest, kleepsudest, jutustustest, unistustest, käsitööst jne. Võite küsitleda teda ka tuleviku teemade osas, et teada saada, mida ta teab ja kuidas ta mõtleb. Neljasilmavestlus annab iga lapse kohta hulga rohkem teavet kui mis suurtes rühmades eales võimalik. Sääraste kavandatud tegevuste käigus saate kiirustamata pühenduda ühele lapsele korraga, rahulikult kuulata, huvi näidata ja küsimusi esitada. Antud projektis kasutati portfoolio ülesandeid eesmärgiga anda lastele rohkem individuaalset vestlusaega.

Märkmed

Väikeste rühmade või lastega individuaalselt töötades on kasvatajatel kergem ka lapse kõne ja mõtete kohta märkmeid teha. Antud täheldusi saab kasutada järgneva tegevuskava ja hindamise alusena. Laste keelekasutuse märkmete põhjal saab arendada professionaalse töömeetodi, mille pinnal ka lapsevanematega kindlamalt koostööd teha.

Laste keelekasutuse kohta märkmete tegemine ei ole keeruline ega raske ning töö käigus läheb see aina lihtsamaks. Üks võimalus on kirjutada üles lapse selgitused oma joonistustele. Kes ei ole harjunud kõnelema või lugusid jutustama, kasutab sageli vaid ühte või kahte sõna, näiteks “laev”, seevastu vilunudad vestlejad kirjeldavad ka paadi värvi, suurust, funktsioone, sihtpunkte, reisijaid jne. Keeleliselt nõrgemaid lapsi saab alati toetada, kui näitate üles siirast huvi ning küsite lisaküsimusi. Kui lapsed kõnelemise ja tähelepanuga harjuvad, pole ka küsimusi enam vaja.

Kui olete harjunud juba lapsi kuulama ning nende lausungeid üles märkima, võib järgmisena jälgida lapse mängu ning kirjutada üles tema dialooge ja teisi tegevusi. Öues, kus lapsed mängivad sageli vabamalt ning väiksemates rühmades, on hea võimalus nende tegevusi ka pliiatsi ja paberiga jälgida.

KOLMAS OSA

Keelelise arengu keskkond

Vastavalt Soome Vabariigi riikliku õppekava koolieelse hariduse ja kasvatuse juhendile (2003) koosneb õpikeskkond füüsilistest, psühholoogilistest ja sotsiaalsetest faktoritest, mille koostoime eesmärk on moodustada ühtne tervik. Hea õpikeskkond soodustab alati keelelist arengut. See äratav huvi, annab kogemusi ning julgustab last ennast erineval viisil väljendama. Samuti võimaldab see neil vajadusel tagasi minna ja korrata.

Sõna 'keskkond' seostatakse sageli hoonete, kujunduse ja materjalidega. Kuid kõige olulisem aspekt keskkonna juures on täiskasvanute loodud valitsev õhkkond. Turvalises ja positiivses õhkkonnas saavad ja julgevad nii lapsed kui täiskasvanud end erineval viisil väljendada. Lapsed tajuvad, et me hoolime, tunneme nende vastu huvi ja kuulame neid. Keelelist arengut soosiv keskkond eeldab täiskasvanuid, kes on keeleprobleemidest teadlikud ning oskavad luua laste keelelise arengu soodustamiseks vajaliku keskkonna. Ligipääs raamatutele ning soov ja võimalus lugemiseks aega leida on samuti olulised.

Lasteaia keskkond keelearengus

Hea keeleline keskkond hõlmab nii rohkelt häid raamatuid kui ka personali, kes rõõmuga lastele loeksid. Kõva häälega ettelugemine on meelelahutuslik ja inspireeriv, äratav lastes huvi ning pikemas perspektiivis valmistab last ette ka ise lugema õppida.

Paraku on lasteaedadel piiratud eelarve ning materjalid kuluvad kiiresti, mis väljendub ka narmendavates ja kleeplindiga tohterdatud raamatutes riulil. Kuigi eelarve suurendamine on alati keeruline, tuleks hoida häid suhteid lähedal asuvate raamatukogudega, et tagada ligipääs headele ning heas korras raamatutele. Samuti tasub raamatukogudega koostööd teha, et varuda lasteaiale temaatilisi või teatud aastaegade seotud raamatuid.

Oluline on juba varakult stimuleerida laste keelelist uudishimu. Lastel ei teki huvi tekstide vastu ega õpi nad ka lugema, kui puudub kontakt raamatutega. Lasteaias peab kogu aeg nähtaval olema erinevaid tekste ja raamatuid. Lasteraamatud, projektide kirjeldused, temaatilised mitteilukirjanduslikud tekstid, laulud, salmid, mõistatused, mängude märkmed, 'Nädala raamat' ja teised sarnased kirjatükid peavad olema asetatud silmatorkavasse ja lastele nähtavasse kohta. Igas klassiruumis peab olema vaikne lugemisnurk, kus võib olla muust mänguruumist eraldatud diivan, raamaturiil või korv raamatutega. Kohandage päevarežiimi nii, et kasvatajal oleks võimalus iga päev lühemaks või pikemaks ajaks maha istuda ja mõnele lapsele lugeda. Lastega vaikselt veedetud aeg, mil kuulatakse lugusid ja jutustusi läheb kirja kui kirjanduslik õppesessioon.

- *Ühes lasteaias toimus eraldi 'diivanitund', mil täiskasvanud kordamööda lastega maha istusid ja üsna pikalt neile ette lugesid. Lapsed võisid vabalt kuulama tulla ning seejärel taas oma tegevuste juurde minna. Seeläbi vähenes nii müratase kui ka üldine rahutus.*

Püüdke ruumi paigutada eraldi laud lugemismaterjalidega, mis innustaksid lapsi kirjasõnaga tutvuma ja seda lähemalt uurima.

Ümbritsev keskkond

Laste omandatav keel on paljuski seotud maailmaga, mis avaneb talle lasteaias. Seega õpib ta sõnu, mis seostuvad mänguasjade, mängude, toidukordade, rutiinsete tegevuste ja rõivastega. Raamatute kaudu õpivad lapsed aga ka sõnu ja väljendeid väljapool lasteaeda. Õues käies tutvuvad lapsed näiteks sõnadega asfalt, kõnnitee, buss, lift jne. Väljasõidud loodusesse, teatrisse või muuseumisse annavad kõik olulise panuse lapse sõnavarasse nii nagu ka jalutuskäik vahetus ümbruses, spordiväljakule või kauplusesse – oluline on aga see, et kasvatajad pidevalt, aktiivselt ja teadlikult laste kogemusi uute sõnadega rikastavad.

Tekstide varieerimine

Keeleliselt stimuleerivas keskkonnas on lastel ligipääs erinevatele raamatutele. Kõikvõimalikud raamatud ja ajakirjad – jutu- ja pildiraamatud, mitteilukirjanduslikud teosed, laulikud ja koomiksid pakuvad vaheldust ning peaksid kõik olema igas klassiruumis saadaval. Lugema ei pea ainult kahe kaane vahele köidetud teoseid – ei tohi unustada ka laste enda loodud tekste, sealhulgas salme, luuletusi ja temaatilisi kirjatükke. Hea oleks nimetatud tekstid seinale kõigile nähtavale paigutada.

Raamatud peavad olema alati kättesaadavad ning lastel tuleb õppida neid hoolikalt käsitlema. Meie soovime asetada raamatud lugemisnurka mugava diivani kõrvale. Seal saavad lapsed kas iseseisvalt raamatuid uurida või siis täiskasvanu ettelugemist kuulata. Lastele on kasulik, kui neile lugusid ette loetakse või jutustatakse ning veelgi tõhusam keeleline stiimul on see, kui kasvatajad nendega antud lugusid arutavad, ümber jutustavad või edasi arendavad. Siingi tasuks meeles pidada, et lugemistunnid ei pea alati sama pikkusega olema.

Julgustage lapsi ka oma raamatuid lasteaeda tooma, et lugemistundidesse vaheldust pakkuda. Sageli muretsevad täiskasvanud, et laste toodud raamatud ei ole sobivad, kuid see hirm on alusetu – kui lastel on võimalus tutvuda erinevate tekstidega, hakkavad nad üsna pea ära tundma ning eristama meeldivaid ja vähem meeldivaid raamatuid. Meie soovime lugeda aeg-ajalt väikeses rühmas ka laste oma raamatuid. Samuti võiks lasta neil oma lemmikraamatuid tutvustada. Kas oleks mõeldav, et lapsed võtavad koju kaasa mõne lasteaia raamatu?

Piltideta raamatud

Pildiraamatud on igati sobivad, kui loete kõikidele lastele korraga, sest pilte vaadates on lastel kergem keskenduda. Väikestes rühmades aga on laste tähelepanu ulatus üldiselt laiem ning nad kuulavad rahulikult ka piltideta lugusid – kuna väikeses rühmas on aega teha lühikesi pause ja arutleda loetu üle, on ka lastel võimalus sõna sekka öelda ja küsimusi esitada. Võimalusel laske neil kuulamise ajal madratsile pikali heita, et nad saaksid kuuldut visualiseerida. Uurimustes on täheldatud, et tänapäeval elavad lapsed kirevaid kujutisi täis maailmas, mistõttu on neil aina keerulisem oma kujutluspilte luua.

Lapsed avastavad tekste

Lastel on loomumane uudishimu ühtviisi nii numbrite ja tähtede kui ka sipelgate ja ämblike vastu. Nad tahavad ise kirjutada. Teadlikkust kirjaoskusest, mis ei hõlma veel lugema ja kirjutama õpetamist, tuleks kindlasti õpetada juba varakult ka lasteaias. Meie soovitame riputada seinale tähestik ning paigutada ruumi eraldi laud, kus lapsed saavad igal ajal tekstidega mängida ja neid avastada. Laual võib olla näiteks eri suurusega joonitud või ruudulisi paberilehti, tühje blankette ristikeste märkimiseks, pliiatseid, tähestik jne. Samuti võib sinna panna karpidesse paberilipikutele kirjutatud sõnu või nimesid. Laulusõnu, luuletusi, salme ja teisi olulisi tekste võiks riputada lastele nähtavasse kohta seinale. Pange karpidesse märkmepabereid ning innustage lapsi koostama ise meeldetuletusi. Osalege kirjatöös ning pange lausungid laste ette ütlemise järgi kirja – kindlasti laske neil vaadata, mida ja kuidas te kirjutate. Jalutuskäikudel linnas või õues otsige samuti erinevaid sõnu ja tekste.

Ilmekalt lugemine

Jutustusi, lugusid ja muid tekste võib ette lugeda mitmel erineval viisil. Kindlasti tuleb mõista kõva häälega ettelugemise olulist rolli, kuna seegi vajab harjutamist. Luges ilmekalt ja tundega on ka lastel hõlpsam selle kuulamisele keskenduda. Samas antakse neile ka head keelelist eeskuju ning rikastatakse nende keelekasutust.

Mõnes lasteaias loetakse lugusid ainult uinaku eel. Lugemise eesmärk on sel juhul lapsed maha rahustada ja magama uinutada ning seega loetakse ka teksti rahustavalt, aeglaselt ning üsna uimaselt. Kuid lood ise on harva aeglased – alati toimub midagi põnevat ja toredat ning seda kõike tuleb rõhutada vastavalt kas sosina, pauside või kõvema häälega. Siinkohal tuleks meeles pidada, et kui lapsed kuulevad lugusid ainult uinaku ajal, hakkavad nad raamatut võtma kui unetabletti. Miks peaksid nad siis omal algatusel tahtma raamatuid lugeda?

Mängu aeg ja mängud

Kõikide tegevuste, mitte ainult konkreetsete keeleteemaga seotud kogunemiste juurde võib lisada erinevaid keelemänge ja tegevusi, mis stimuleerivad keelelist teadlikkust. Luuletusi ja salme võib lastele lugeda riietumisel, tualetijärjekorras, enne ja pärast uinakut, söömise ajal, õues jne. Samuti ei pea keelemänge mängima kõikide lastega samal ajal, vaid need peaksidki toimuma eeskätt väikestes rühmades. Innustage lapsi õppima uusi salme ja luuletusi, rääkima nalju ja mõistatusi ning jutustama oma lugusid ja ümberjutustusi.

- *Ühes lasteaias kasutati luuletusi hambapesu ja uinaku vahel. Täiskasvanu istus magamistoa ukse juures ning hambad pesnud lapsed jooksid ükshaaval rõõmsalt tema juurde ja kuulasid laste valitud salme ja luuletusi, kuni tuli nende kord. Iga laps sai enne magamaminekut valida kuulamiseks ühe luuletuse.*
- *Isegi esikust klassiruumi liikumise ajal võib keelemänge kasutada. Kui lapsed on pealistrõivad seljast võtnud, mängitakse klassi sisenemiseks sõnamänge. Näiteks peavad nad kuulama oma nime algustähte (“kelle nimi algab tähega E, võivad klassi minna”) või anda neile ülesanne (“kes ütleb sõna, mis riimub sõnaga ‘kass’, võib klassi minna”).*

Kõnelemise ja lugude jutustamise stimuleerimiseks on mitmeid mänge, mida võite kas osta või ise välja mõelda.

- *Ühes projektis osalenud lasteaias kasutati keele stimuleerimiseks mängu nimega Soovide mäng. Tegemist on täringumänguga, milles osalevad kaks last ühe täiskasvanuga. Täiskasvanu loeb ette küsimused ning kirjutab üles laste vastused. Mängul on neli teemat: rutiinsed tegevused lasteaias, sõbrad, mängud-õppimine ja täiskasvanud. Küsimused võivad erineda vastavalt lasteaia vajadustele. Näiteks järgmised küsimused:*

Mis on sinu arvates lasteaias kõige toredam?

Miks sa pead lasteaias päeval magama?

Kas sa kardad kedagi lasteaias?

Kas sul lastakse rahus mängida?

Räägi mulle ühest toredast mängust!

Kas sa tunnud kõiki täiskasvanuid siin lasteaias?

Kas kasvatajad lohutavad sind, kui sa kurb oled?

- *Teine loov ja keeleliselt stimuleeriv mäng on Mis on ühist. Mängus kasutatakse pildikaarte, mida võib eri aspektide pinnal omavahel seostada. Lapsed peavad selgitama ja põhjendama, miks nad kaardi vastavasse kohta panevad. Üks tüdruk pani kastruli pildi*

labida kõrvale. Tema arvates sobisid need kokku, sest mõlemad on valmistatud metallist, teine laps aga arvas, et esmalt keedetakse toit potis valmis ning pärast sööki tõstetakse see labidaga kompostihunnikusse.

- *Kohvrimängu kauplustest enam vist ei leia, kuid isevalmistatud versioon pole sugugi kehvem. Mängus saab iga laps väikese kotikese, kuhu ta kogub erinevaid pildikaarte. Piltidel on kujutatud rõivaid, hügieenitarbeid, loomi, toite, taimi ja teisi esemeid. Lapsed peavad seletama, kuhu nad lähevad ning miks nad just need asjad kaasa pakivad.*

Keelelise arengu toetamiseks on koostatud lugematul hulgal muidki mängu, sealhulgas ajalise järgnevuse kohta, lugemis- ja kirjeldamismänge, mälumänge jne

Teeme laste mõtted nähtavaks

Oluline on laste kõne eesmärgistatult üles märkida. Täheldusi võib kasutada kas igapäevategevuste planeerimisel ja hindamisel, samas saab nende abil anda lapsevanematele ülevaate lasteaia tegevustest. Teksti abil ärkavad laste mõtted ellu ning seeläbi mõistavad nad, et mida saab välja öelda, saab ka kirja panna ning mida saab kirja panna, saab omakorda ka ette lugeda. Seeläbi tunnevad lapsed, et täiskasvanud väärtustavad nende lugusid. Pöörake tähelepanu laste tekstidele ning pange need nähtavale nii lastele endile kui ka täiskasvanutele.

Oma tegevuse illustreerimiseks võite kasutada intervjuusid lastega, nende jutustatud lugusid, rühma kui terviku koostatud tekste ning nädala luuletust, salmi või laulu. Lego-konstruktsiooni kõrvale võite panna selle selgituse või linnumaja kõrvale sellest tehtud joonistuse. Üles võib riputada koogiretsepte, kingisoove, ilusaid sõnu või mõtteid, teatud tähega algavaid sõnu, laste ja täiskasvanute nimesid, lasteaia nime ja aadressi. Samuti laste kunstitööde kirjeldusi, teemade ja projektide selgitusi ja tulemusi, fotosid ja tekste, laste kogutud riimuvaid sõnu või ka lemmikloomade või unistuste kirjeldusi.

Laste portfooliosse võib lisada märkusi nende mängude ja intervjuude kohta, samuti laste endi loodud jutustusi. Portfooliod peavad asuma lastele ja võimalusel ka lapsevanematele kättesaadavas kohas, et nad saaksid neid ise lähemalt uurida.

NELJAS OSA

Kasvatajate koostöö

Tänapäeval on oluline meeles pidada, et töö lasteaias ei tähenda ainult kasvatajate vastutust, vaid see eeldab tihedat koostööd lapsevanematega. Kasvataja-vanema koostöö on lasteaias alati oluline olnud kas igapäevase suhtluse, lapsevanemate koosolekute, ürituste või teiste perioodiliste vestluste pinnal. Kuid üldiselt liigub sellisel juhul informatsioon ühesuunaliselt lasteaia personalilt lapsevanematele. Seevastu siinses peatükis käsitletav kasvatajate koostöö tähendab lapsevanemate ja kasvatajate veelgi tihedamat ühist tegevust lapse huvides. Keskne idee on õppida lapsi nende vanemate kaudu paremini tundma ning pakkuda vanematele paremaid võimalusi mõjutada laste igapäevaseid tegemisi lasteaias. Selleks peavad aga vanemad saama põhjalikuma ülevaate lasteaia töömeetoditest ning kasvatajad omakorda parema ülevaate vanemate arvamusest.

Projektis osalenud lasteaia kasutasid keeleküsitlusi, portfoolio ülesandeid ning raamatuid, et julgustada ja tõhustada koostööd vastavalt lapse keelelisele arengule.

Laste keelekasutuse arutamine

Kui laps tuleb esimest korda lasteaeda, teame tema keelelise tausta kohta üsna vähe, peamiselt ainult tema vanemate emakeelt. Antud situatsiooni tarvis löid ühe projektis osalenud lasteaia töötajad keeleküsitluse, milles küsiti muuhulgas, millist keelt või keeli lapse kodus kõneletakse, mis keelt räägivad tema lähimad sugulased ja sõbrad, kellega ta pidevalt suhtleb. Küsitluse põhjal oli kasvatajatel lihtsam põhjalikumalt ja eesmärgistatult tema keeleoskuste üle arutleda.

Võimalusel võiksid vanemad enne lapse lasteaeda tulekut asutust ilma lapseta külastada. Siis on teil rohkem aega vestluseks ning saate rahulikult tutvustada neile lasteaia päevakava ja rutiine. Samas saavad vanemad ka antud küsitluse täita ning koos võite arutada lapse keelelise arengu probleematikat.

Keeleprobleemide arutamine

Kohtumistel vanematega võite kõneleda lapse keelelise arengu eri aspektidest, arutleda kodus rakendatava keelestrateegia üle ning võimalusel ka nende keelevalikut lapse haridusteel.

Märkmed vestluste alusena

Kui pidevalt dokumenteerite tegevusi lasteaias, saavad lapsevanemad sellest osa vastavate märkmete kaudu. Dokumentatsioon võib sisaldada igakuiseid kirju, täiskasvanute tähelepanekuid, intervjuusid, fotosid, projektide kirjeldusi jne.

Igal lapsel võib olla ka isiklik arenguportfoolio, millesse võib materjali koguda tema lasteaia esimestest päevadest alates. Antud portfooliot võib pidevalt täiendada nii tema loomingu kui ka

kasvatajate märkmetega ning seda saab kasutada vestlustel vanematega lapse keele ja keelelise arengu arutlemisel.

Lisateavet antud portfoolio kohta saab Keeleportfoolio alapeatükist.

Lapsed ja lapsevanemad dialoogis

Lapsevanemad on lapsele oluliseks keeleliseks eeskujuks ning seega peab ta pidevalt vanematega rääkima. Julgustage vanemaid igal võimalusel oma lapsega suhtlema, näiteks arutlema koduste ja tööiste tegemiste üle ning kuulama ka lapse lugusid. Kõva häälega ette lugemine on samuti väga oluline.

Soovituslik kirjandus lastele ja lapsevanematele

Lapsevanemaid tuleks kannustada lastele ette lugema juba sõimeperioodist alates. Lasteaiad annavad üldjuhul raamatuid koju kaasa, jagavad soovitusi ning riputavad stendile või mujale nähtavale kohale arvustusi uutest huvitavatest raamatutest. Raamatute valikut on hea aeg-ajalt varieerida ning julgustada vanemaid lastega loetud raamatutest kõnelema. Miks mitte paluda raamatukogutöötajatel lastevanemate koosolekul sõna võtta? Raamatukogud võivad ehk lasteaedadele ka teatud temaatilisi raamatuid laenutada. Teadlased soovivad lugeda lapsele päevas 15 minutit, ja kuigi antud soovitus on mõeldud kooliealistele lastele, sobib see igati ka lasteaialastele.

Lasteaia keelekasutus kodus

Kasvatajate koostöö tähistab siinkohal lasteaiapersonali ja lapsevanemate tihedat koostööd lapse arengu huvides. Kasvataja ülesanne on toetada lapse keelelist arengut lasteaias, seevastu vanemad hoolitsevad selle eest kodus. Lapsed peaksid nägema oma vanemaid ka kirjalike tekstide kasutajatena, seega võiksite mõnikord paluda neil kaasa võtta ema või isa lemmikjutustus, -laul või –salm või jutustada tema lapsepõlvemälestustest. Vanemad võivad lapsele jutustust lugeda või jutustada ning seejärel ka lasteaia tarvis kirja panna. Seejärel jutustab laps antud loo ümber teistele lastele või loeb kasvataja selle ette ning seejärel lisatakse antud jutustus lapse portfooliosse.

Enamik vanemaid loevad oma lastele jutustusi. Lasteaiast laenutatud raamatud pakuvad kodustele lugemistele vaheldust ning võivad isegi julgustada neid lastele rohkem ette lugema.

Lapsed võivad lasteaiast ka pehme lelu koju kaasa laenutada. Mänguasjad stimuleerivad samuti kodust keelekasutust, näiteks võite paluda, et laps ja vanemad peaksid päevikut sellest ajast, kui mänguasi neil külas käis. Seejärel võib antud päeviku kõikidele lastele ette lugeda, et nad tajuksid, et tekste ei kirjutata üles ainult lasteaias, vaid et ka kodus öeldud lausungeid võib kirja panna ja ette lugeda.

KEELEPORTFOOLIO

Keelestrateegia lasteaedadele projektis osalenud lasteaedadele anti ülesandeks koostada keeleportfoolioid.

Portfoolio eesmärk oli luua alus, mille pinnal planeerida keelelist arengut toetavaid tegevusi ning vestelda lapse keelelisest arengust lapsevanematega.

Keeleportfoolio:

- Võimaldab lapsel jälgida oma keelelist arengut ning innustab teda sellega edasi tegelema.
- Tõstab personali teadlikkust laste keelekasutusest ning õpetab neid lapsi kuulama ja nende keelekasutust dokumenteerima.
- Võimaldab vanematel jälgida lapse arengut ning sellest kasvatajatega vestelda.

Keeleportfoolio annab ülevaate lapse keelelise arengu hetkeseisust. Lapse keele võimalikult mitmekülgseks kirjeldamiseks valiti neli erinevat keeleülesannet. Harjutuste eesmärk ei olnud midagi kontrollida, vaid saada ülevaade lapse keelekasutuse eri tasanditest. Antud tasandid on: jutustamine, seostamine/ühendamine, nimetamine ja kirjeldamine. Ülesandeid võib muuta vastavalt vajadusele ning anda lahendamiseks korra aastas. Portfoolio sisaldab ka keeleküsimumstikku vanematele.

Portfoolio ülesannete kasutegur seisneb eeskätt selles, et saame ülevaate lapse keelelise arengu hetkeseisust ning samas annab see meile võimaluse lapsega ka pisut individuaalselt tegeleda. Kui lapsega üheskoos ülesandeid lahendate, õpite tema keelelist arengut paremini tundma ning samas arendate ka oma kuulamisoskust.

- *Nikkilä lasteaia Kelluka rühmas on portfoolioid asetatud koridorikapi alumisele riiulile, et neile pääseksid hõlpsasti ligi nii lapsed kui lapsevanemad. Lastele meeldib oma portfooliot lehitseda ning vanematele tutvustada.*

Ülesanne 1. Küsimustik

Millist keelt (keeli) lapsega tema lähimas keskkonnas suhtlemisel kasutatakse? Märkige tabelis vastavalt linnukesega.

	Keel 1 (standard)	Keel 1 (dialekt)	Keel 2 (standard)	Keel 2 (dialekt)	Muud keeled (millised)
1. Ema					
2. Õed-vennad					
3. Emapoolne vanaema					
4. Emapoolne vanaisa					
5. Ema elukaaslane					
6. Ema elukaaslase lapsed					
7. Isa					
8. Isa elukaaslane					
9. Isa elukaaslase lapsed					
10. Isapoolne vanaisa					
11. Isapoolne vanaema					
12. Sõbrad					
13. Mis keeli kasutab laps kõneledes:					
emaga?					
isaga?					
õdede-vendadega?					
14. Mis keeles te lapsele ette loete?					
15. Mis keeles laps televiisorit vaatab ja raadiot kuulab?					

16. Mis vanuselt läks laps lasteaia keelekümbelusrühma? _____

Ülesanne 2. Jutustamine

Lapsel palutakse pilt joonistada ning kirjeldada midagi kas seoses näiteks mõne kuulnud looga, ekskursiooniga või varasema joonistusega. Kasvataja kirjutab lapse jutu üles.

- *Ühes lasteaias olid lapsed käinud vaatamas etendust „Emily ja liumägi“. Lastel paluti lugu ümber jutustada. Kolmeaastane Annie jutustas järgmiselt:*

„Emily kartis liumäest alla lasta.

Siis läksid kõik lapsed koju.

Siis läksid suured lapsed koju.

Siis ta enam ei kartnud liumäest alla lasta.

Siis ta tahtis veel liumäest alla lasta.

Siis ta tahtis veel liumäest alla lasta...“

- *Lapsed joonistasid ka pilte ning selgitasid nendel kujutatut teistele. Nelja-aastane Ville joonistas paadis istuva mehe. Tema jutustus oli järgmine:*

„Noh, ... noh see mees arvas, et tal tuleks juukseid lõigata. Ja siis juhtus nii, et ta eksis ära...ta ei oska nende kaladega enam koju minna. Ja ta on nii palju kala püüdnud, et sellest aitab. Ja siis ta leiab ühe ämbri kaladega. Ja siis ta paneb need kalad sinna ämbriisse. Ja siis, ja siis ta ütleb endale aeglaselt, et küll oli ilus ilm väljas mootorpaadiga sõita sellisel ilusal päeval. Ja siis eeee ta ütleb, et tuul oli väga hea, et purjetada.“

Ülesanne 3. Seostamine/ühendamine

Lastel palutakse valida kaks väikest pilti, mille nad paberitükile kleebivad. Seejärel palutakse neil piltidest kõneleda ning seostada need nii, et moodustuks jutustus.

Viieaastase tüdruku esimesel valitud pildil oli Tinkerbella-haldjas ning teisel kaks kitse.

„Ta on väga Nuhklooma (tegelane Muumitrollides) moodi, see kollane ümmargune. Alguses, kui nad talus olid, tulid inimesed nende härgade juurde ja see haldjas tegi nad uuesti inimesteks. Aga siis ühel hommikul läksid inimesed vette ujuma ja nad nägid nagu sellist vaala, aga nad läksid nagu mööda ja see tõmbas neist keelega üle ja siis tuli ingel ja viis nad minema, sellepärast, et see oli hea ingel. Siis oli jälle nagu öö, inimesed läksid magama ja siis tulid härjad ja viisid nad kaugemale metsa. Siis võttis see linn inimesel nagu juustest kinni ja lasi ta oma aias jälle lahti ja siis teised kõndisid koju ja läksid kõik magama. Ja siis seal ei olnud enam neid, ja ingleid ei olnud ka.“

Viieaastane tüdruk kirjeldas väikest sinist mängukaruga kotti.

„Raamat, kus on pilte, numbreid, paberlilli, linde, puid ja see on oranž. Mõmmil on sussid ja teemandid jalas. See on pehme, kollane ja käekott on sinine. Ja susside peal on kullast teemandid ja kotil on kullast sang. Ja muud ei olegi.

Viieaastane poiss kirjeldab postkaardil kujutatud vaadet.

„Noh, ee. Viis lehma, üks on pikali maas. Auto. Kivi. Maja, millel on seitse akent, üks uks ja aknast paistab lamp. Palju muru ja üks põõsas. Ja siis on nagu, selline hästi suur korsten. Ja rand ja teeviit, see ei paista. Ja postkast ja mingi nõör, ee, ja on seal veel midagi? Punane katus või pruun. Vaata! Aitäh, aitäh.“

Lõppsõna

Paljud lapsed veedavad enamiku oma päevast lasteaias – mõnikord isegi kaheksa tundi või kauemgi. Seega on ilmselge, et lasteaia personal, sealne keeleline keskkond ja koostöö lapsevanematega mõjutavad oluliselt ka lapse keelelist arengut. Hästi kavandatud ja eesmärgistatud keelestimulatsiooniga anname lapsele keele arendamiseks tõhusad vahendid. Kui peame meeles, et oleme lastele keeleliseks eeskujuks ning anname neile pidevalt võimalusi kuulata ja kasutada keelt vestluses ja kõnes, loome ka edukaks arenguks suurepärase tingimused. Meie mängime antud protsessis olulist rolli ning võime mõjutada nii lapse vastuvõetavate keeleliste stiimulite kvaliteeti kui ka kvantiteeti. Loomulikult mõjutab lapse keelelist arengut ka meie tihe koostöö lapsevanematega.

Soovime teile edu ja jaksu keelearendaja töös. Teie jõupingutustest sõltub tõepoolest nii mõndagi.